

Veteris Testament., quæst. 98. Ergo pari ratione, cum dicitur Christus *sedere in cælo*, intelligendum erit proprie de sessione corporali. Neque enim contraria sunt. Potuit namque, qui semper sedet, tunc surgere et stare, ut Stephanus, sic enim videns, intelligeret Christum sibi compati, et paratum esse ad sibi auxiliandum, sicut Gregorius interpretatus est, vel (ut ait Augustinus) *quia apparere voluit tanquam qui causam diceret, et ad dexteram iudicis staret*. Quando enim Sancti Patres huiusmodi mysticas, seu morales rationes reddunt, propter quas Christus stans a Stephano visus est, non sentiunt Stephanum non vidisse Christum vere ac proprie stantem. Alioquin non fuisset omnino vera et realis illa visio sensibilis, sed phantastica et apparens tantum; cum tamen Stephanus non fuerit contentus affirmando se videre Christum, sed asserere etiam voluerit modum, seu situm corporis ejus quem videbat, ut ostenderet quam aperte et distincte illum cerneret, tametsi longissime distantem, et quamvis ab aliis circumstantibus videri non posset.

6. *Christi sessio ad dexteram Patris non est corporalis et propria, sed metaphorica.* — Nihilominus tamen nullus Sanctorum aut Catholicorum doctorum ita interpretatur hoc verbum, *sedere*, de corporali sessione. Primum quidem, quia huiusmodi sessio nihil ad perfectionem seu gloriam Christi pertinebat. Cum autem dicitur Christus *sedere ad dexteram Dei*, magna quædam dignitas significatur, et certum signum majestatis ejus. Deinde, quia licet non sit certum an Christus in cælo corporaliter stet aut sedeat, et utrumque sit in ejus potestate, tamen multo probabilius videtur ipsum stare, quia sedere per se non est tam connaturale homini, sed solum propter necessitatem, ut requiescat, et non defatigetur. At vero in cælo nulla erit huiusmodi necessitas, cum immortalia et gloriosa corpora laborem sentire non possint. Unde quod Paulus ait, Ephes. 2, *nos consessuros cum Christo in cælestibus*, non est verisimile esse intelligendum de sessione corporali; quia (ut dixi) magis naturale est homini stare, magisque ad omnes actiones perfectas corporis humani accommodatum. Neque huic veritati repugnat, quin potius illam confirmat visio Stephani, Actor. 7. Nam, licet verbum *standi* possit etiam metaphorice exponi, vel lata significatione, ut idem sit quod existere, seu præsentem adesse, ut Matthæ., 16 :

Sunt de hic stantibus, qui non gustarunt mortem, id est, ex iis qui præsentibus adsunt, tamen melius intelligitur in propria et rigorosa significatione propter testimonia Sanctorum, et rationem adductam. Quia Stephanus revera vidit Christum clare et distincte, prout in cælo existit; frivolum autem est fingere Christum antea sedisse, tunc autem surrexisse, ut a Stephano stare videretur. Sit igitur certum, *sedere* hoc loco metaphorice sumi.

7. Quid autem hac metaphora significetur explicandum est. Et primum quidem si de Christo, ut Deo, hæc verba interpretemur, et per *dexteram* intelligamus divinam majestatem, seu Patris æqualitatem, *sedere* nihil aliud erit quam quiete seu pacifice possidere eam dignitatem, seu simul cum Patre regnare, tanquam supremum regem, ac dominum omnium. Additque Basiliius, lib. de Spiritu Sancto, c. 6, *per hunc consessum, naturam Dei solidam, ac immutabilem significari*, juxta illud Baruch, 3: *Et tu sedes in æternum*. Unde Cyrillus Hierosol., cat. 14, dicit hanc dignitatem non convenire Christo post adventum in carne, *sed ante omnia in sæcula; quia unigenitus Filius Dei Patris a dextris semper assidebat*. Cui consentanea est visio Isaia, *qui vidit Dominum sedentem super solium excelsum et elevatum*. Quanquam enim de tota Trinitate possit intelligi, tamen de Christo specialiter exponitur, Joann. 12. Hinc etiam Cyrillus Alexand., l. 12 Thesauri, c. 7, dicit, *sedere ad dexteram Patris*, esse ita proprium Christi, ut nulli creaturæ convenire possit, *quia solus ille cum Patre simul regnat*. Et eandem interpretationem habet Chrysost., hom. 2 ad Hebr.; Theophylactus, Theodor. et Oecumenius, ad Hebr. 1. Ac denique fere omnes Sancti juxta hunc sensum ex hac sessione ad dexteram colligunt æqualitatem Filii cum Patre. Quibus multum videtur favere Paul., ad Hebræos 1, ubi probat Christum esse Deum, dicens: *Sedet ad dexteram majestatis in excelsis*; et infra: *Ad quem autem Angelorum dixit aliquando: Sede a dextris meis?* Et Christus ipse ex eodem loco probavit suam divinitatem. Verum est tamen responderi posse, Christum non probare suam divinitatem ex sessione, sed ex appellatione Domini. Unde inquit: *Si ergo in spiritu David vocat eum Dominum, quomodo filius ejus est?* Et Paulus ad eandem Domini, seu Filii appellationem potissimum alluisse videtur. Sic enim ait: *Sedet ad dexteram majestatis in ca-*

celsis, tanto melior Angelis effectus, quanto differentius præ illis nomen hæreditavit. Nihilominus est hæc expositio valde probabilis, ita tamen ut alteram de Christo secundum humanitatem non excludat (ut diximus); non enim contrariæ sunt, sed ex una alia facile inferri potest, ut jam dicam.

8. *Sedere Christum ad dexteram Patris quid sit.* — Juxta aliam ergo expositionem de Christo secundum humanitatem variis modis exponi potest, quid sit *sedere* ad dexteram Patris. Primo, ut *sedere* nihil aliud sit quam habitare in gloria cælesti. Ita videtur exponere Augustinus, dicto lib. de Fide et Symbolo, c. 7, et lib. de Symbolo ad catech., c. 7; Chrysost., Homil. 4 de Symbolo. Ut enim idem August. notavit, lib. 3 Quæst. in Levit. quæst. 24, solet in hac significatione verbum *sedendi* in Scriptura sumi, Levit. 8: *Ad ostium tabernaculi testimonii sedebitis septem diebus, die et nocte*; et 3 Reg. 9: *Sedit Semei in Jerusalem annos tres*. Et huic expositioni favet Paul., ad Eph. 2, dicens: *Consedere nos fecit in cælestibus*. Quanquam enim in ipso Christo tanquam in capite omnes *sedere* dicamur, tamen hinc recte colligimus, nos non tantum per ipsum, sed etiam in propriis personis cum ipso consessuros, sicut ibidem ait, *nos conviviscasse, et conresuscitasse cum Christo*, non solum quia vita et resurrectio ejus quasi nostra existimetur propter unionem membrorum cum capite, sed etiam quia in nobis ipsis participaturi simus vitam et resurrectionem ejus. Ad eundem igitur modum nos *consedere* fecit. Nos autem non dicimur sessuri, nisi quia sumus in cælesti patria habitaturi; ergo eodem modo dicitur *sedere* Christus. Hæc expositio nihil falsi dicit; videtur tamen non satis explicare totum id quod in illo verbo *sedet*, continetur. Addi ergo potest, illo verbo etiam significari, Christum post multos labores, quos propter homines sustinuit, et perfectam nostræ salutis œconomiam, conquiesse tandem in cælesti patria, paternis fruente bonis. Quomodo ipse dixit Lucæ 24: *Nonne oportuit pati Christum, et ita intrare in gloriam suam?* Ac de omnibus vivis membris ejus dicitur: *Ut requiescant a laboribus suis*. Et hoc modo videtur hæc sessio Christi in Scriptura poni tanquam ultimus terminus mortis, resurrectionis, atque omnium viarum ejus; sic Paulus ad Roman. 7: *Christus Jesus, qui mortuus est, qui et resurrexit, qui est ad dexteram Dei*; et ad Ephes. 4: *Suscitans illum a mor-*

tuis, et constituens ad dexteram suam; et Marci ult.: *Assumptus est in cælum, et sedet ad dexteram Dei*. Et hæc etiam expositio aliquid veri continet; aliquid vero amplius addendum est, quia verbum *sedendi* (ut diximus) quamdam excellentiam et dignitatem significat.

9. *Sedere in Scriptura quid.* — Igitur *sedere* hic per metaphoram significat idem quod regnare, seu præesse omnibus tanquam supremum regem ac judicem, qui tanta dignitate præcellit, ut in eodem solio cum Deo sit, et eadem adoratione colatur. Hæc expositio colligitur ex omnibus Sanctis supra citatis. Et est usitata hæc phrasia in Scriptura, 3 Reg. 1: *Salomon, filius tuus regnabit post me, et ipse sedebit in solio meo*; et 1 Reg. 2: *Suscitat de pulvere egenum, et de stercore elevat pauperem, ut sedeat cum principibus, et solium gloriæ teneat*. Unde Paulus, 1 ad Cor. 15, sic de Christo loquitur: *Oportet autem illum regnare, donec ponat omnes inimicos sub pedibus ejus*. In quibus verbis alludit sine dubio ad verba Psalm. 109: *Donec ponam inimicos tuos scabellum pedum tuorum*; et loco verbi *sedendi*, quo David usus fuerat, Paulus, veluti metaphoram explicans, *regnandi* verbum usurpavit. Et simili modo 2 ad Timoth. 2, de omnibus electis loquens, inquit: *Ideo omnia sustineo propter electos, ut et ipsi salutem consequantur, quæ est in Christo Jesu, cum gloria cælesti*, quam explicans subdit: *Fidelis sermo, nam si commortui sumus, et convivemus, si sustinebimus, et coregnabimus*. Quo ultimo verbo videtur explicare quod ad Ephes. 2 dixerat: *Consedere nos fecit in cælestibus*. Præterea hæc metaphorica significatio optime quadrat in verbum *sedendi*, quasi per antonomasiam dictum ad explicandam dignitatem. Nam judicantis, præcipientis, ac dominantis est *sedere*, et aliis imperare. Unde, quodcumque dicitur visus Deus in Scriptura in majestate sua, tanquam supremus Dominus, dicitur apparere *sedens*, Isaia 6: *Vidi Dominum sedentem supra solium excelsum, et cætera*; et juxta eandem metaphoram, dicitur Deus *sedere super Cherubim*. Hanc denique interpretationem recte attingit Origenes, tract. 12 in 20 c. Matth., dicens: *Vide ne forte quod dicitur, Christum restitui in regno suo, recipientem proprium principatum, hoc sit, sedere Christum in solio gloriæ suæ*. Et infra: *Intelligat ergo, qui potest, eminentiam quidem regni in hominibus Christum recepisse, et glorificatum esse ad gloriam quam habuit priusquam esset mundus*.

10. *Christus per ascensionem aliquo modo dexteram Patris adeptus. — Quomodo per ascensionem assecutus Christus sit, ut sedeat ad dexteram Patris. —* Quinto, videndum est quomodo Christus per ascensionem suam consecutus sit ut sedeat ad dexteram Patris. Videtur enim hoc ex dictis difficile. Quoniam Christus, per ascensionem, nec divinitatem, nec gloriam humanitatis, neque regni maiestatem et potentiam assecutus est. Unde ante ascensionem dixit discipulis: *Data est mihi omnis potestas in celo et in terra.* Nihilominus simpliciter fatendum est, aliqua ratione Christum assecutum esse per ascensionem ut sedeat ad dexteram Dei. Nam (ut supra diximus) in Scriptura ita describitur ascensio, ut eam hæc sessio consecuta sit, juxta illud *Assumptus est in cælum, et sedet ad dexteram Dei;* et illud: *Suscitans illum a mortuis, et constituens ad dexteram suam in cælestibus.* Unde Petrus, Act. 2, de ascensione Christi interpretari videtur locum sæpe citatum ex Psalm. 109; sic enim de Christo scribit: *Dextera igitur Dei exaltatus, et promissione Spiritus Sancti accepta a Patre effudit hunc quem vos videtis et auditis. Non enim David ascendit in cælum, dicit autem ipse: Dixit Dominus Domino meo, sede a dextris meis.* Denique hac ratione in Symbolo, post articulum de ascensione, confitemur *sedere Christum ad dexteram Patris.* Modus autem quo hoc explicandum est, multiplex esse potest juxta varias expositiones assignatas de Christo sedente ad dexteram Patris. Nam, si sermo sit de Christo secundum se, ut est tantum Verbum ac Filius Dei, sic nullo modo potest de illo verificari quod per ascensionem sit assecutus, ut sedeat ad dexteram Dei; sed per solam æternam generationem hoc habuit. Si autem loquamur de Christo præcise ac formaliter, quatenus hic homo est, et per dexteram Dei æqualitatem divinitatis intelligamus, tum factum est ut hic homo Christus sederet ad dexteram Dei, quando Filius Dei factus est homo, quod factum est in ipsa incarnatione, quando hæc humanitas in unitatem divinæ personæ assumpta est; tamen quoad manifestationem et claritatem hujus gloriæ, potest dici Christus assecutus per ascensionem *ut sedeat ad dexteram*, id est, ut hic homo omnibus innotescat, *sedens ad dexteram Dei*, id est, existens, et permanens verus Deus, omnia cum Patre gubernans, juxta illud Apoc.: *Dignus est Agnus, qui occisus est, accipere virtutem, et divinitatem, etc.*; et pau-

lo post subditur: *Omnes audiivi dicentes, sedenti in throno, et Agno, benedictio, et honor, et potestas in sæcula sæculorum.* Et hæc est claritas quam Christus petebat, Joann. 17: *Ego te clarificavi super terram, opus consummavi, quod dedisti mihi, ut faciam, et nunc clarifica me, tu Pater, apud temetipsum, claritate quam habui, priusquam mundus esset apud te.* Atque hæc eadem expositio accommodari potest, etiamsi de Christo secundum humanitatem hanc sessionem interpretemur. Quanquam enim reipsa non sit assecuta per ascensionem illa humanitas, ut admirabili modo sit in throno maiestatis Dei, atque adeo ut ratione illius unionis debeatur illi homini singularis cultus et adoratio; item licet non sit consecutus idem homo in humanitate sua essentiali gloriæ, neque potestatem aut dominium excellentiæ in omnes creaturas; tamen per ascensionem singulari modo cœpit tota hæc maiestas illius hominis clarescere in cælo et in terra. Ac præterea (ut humano more loquamur) denuo possessionem accepit regni sui, ac totius orbis, per ingressum in cælum, tanquam in proprium locum regni curiæ, a Deo destinatum ad regendum et imperandum. Locus enim terræ potius fuit ad serviendum et laborandum. Unde etiam non incongrue dici potest, sedisse post ascensionem, quia tunc quasi quievit, et cessavit ab operibus viæ, cœpitque uti tantum potestate regia ac dominativa.

11. *Sedere ad dexteram Dei proprium Christi quomodo. —* Sexto, ex iis etiam facile definitur incidens dubium in superioribus insinuatam, scilicet, an sedere ad dexteram Dei sit proprium Christi, vel conveniat etiam aliis beatis. Dicendum est enim non esse dubium, quin sub aliqua ratione sit hoc proprium Christi Domini, et sæpe in Scriptura sacra hoc illi attribuatur tanquam singularis excellentiæ ejus, ut ex Cyril. Alexand. et aliis Patribus supra notatum est, et apud Paulum est egregius locus ad Hebr. 1: *Ad quem autem Angelorum dixit aliquando: Sede a dextris meis?* Est autem hoc proprium Christi multis modis, qui omnes oriuntur ex maiestate personæ illius, et ex divinitate, et æqualitate quam cum Patre habet. Unde si consideretur ut divina persona Verbi, nulli creaturæ potest convenire *sedere ad dexteram Patris*, sicut ipse sedet, et ita hoc est proprium ejus, comparatione facta ad creaturas. Nam Spiritui Sancto hoc sensu commune est *sedere ad dexteram Patris, et Filii*, ut hic sentit D. Thomas, et recte nota-

vit Athanas., lib. de Communi essentia. Si autem consideretur Christus ut homo, sic etiam esse hominem æterno Patri maiestate et potentia æqualem, proprium est Christi. Atque eadem ratione, si non solum loquamur de Christo homine, sed etiam secundum humanitatem, est etiam proprium illius habere in humanitate excellentiam super omnem excellentiam creatam, et singularem beatitudinem, non solum in gradu intensionis et perfectionis, sed etiam in modo obtinendi illam ut connaturalem, ex vi propriæ dignitatis et maiestatis debitam. Atque idem est de singulari dominio et potestate, tam ad operandum quam ad imperandum omnibus creaturis, ac iudicandum de omnibus hominibus. Propter quæ omnia merito dixit Ignat., Epist. 7 ad Tharsenses: *Quomodo merus homo audit: Sede a dextris meis?*

12. At vero certum nihilominus est, et Scripturæ quoque ipsi consentaneum, secundum quamdam participationem communicari Christi membris hanc sessionem, aliis magis, aliis vero minus, pro dignitatum varietate. Nam secundum participationem gloriæ, tam animorum quam corporum, omnibus electis datum est ut cum Christo considereant, sicut etiam omnibus datum est ut cum Christo conregnent, 2 ad Timoth. 2. Quatenus enim omnes Sancti in celesti beatitudine cum Christo habitabunt quieti ac securi, fruentes potissimis bonis Dei, hoc modo dicuntur *sedere cum Christo*, et sic dicitur Apoc. 3: *Qui vicerit, dabo ei sedere mecum in throno, sicut et ego vici, et sedi cum Patre meo in throno ejus.* Illa enim particula, *sicut*, non dicit æqualitatem, sed similitudinem participationis. Atque eodem modo dixit Christus, Joan. 14: *Vado parare vobis locum, et iterum veniam, et accipiam vos ad me ipsum, ut ubi ego sum et vos sitis. In illo die vos cognoscetis quia ego sum in Patre meo, et vos in me, et ego in vobis.* Et Luc. 22: *Ego dispono vobis, sicut disposuit Pater meus vobis regnum, ut edatis et bibatis super mensam meam in regno meo, et sedetis super thronos iudicantes duodecim tribus Israel.* Et similia sunt frequentia loca Scripturæ in quibus dicuntur justii regnaturi cum Christo, Apoc. 20: *Regnaverunt cum Christo mille annis;* ad Roman. 5: *In vita regnabunt, etc.*, quamvis cæteri non sint eodem modo regnaturi quo Christus. Ille enim solus regnabit tanquam supremus gubernator totius regni, cæteri vero dicuntur regnaturi, vel quia fructus regni in eos redundabit, sicut Romani dice-

bantur olim regnare, licet unus esset imperator, quia illi potissimum fruebantur honoribus et divitiis illius imperii. Vel quia omnes participabunt aliquo modo potestatem imperandi inferioribus creaturis, sicut etiam participabunt aliquo modo potestatem iudicandi, ut postea dicemus.

13. *Objectio. — Locus dexter ignobilioribus attribui solitus, quare. —* Una vero superest explicanda difficultas, cum dextera locus honoratior sit, cur tribuatur Christo *sedere ad dexteram Patris*, Videtur enim Pater ad sinistram, atque adeo in ignobiliore loco constitui. Huic difficultati varie ab scriptoribus responsum est. Primum, Antonius Nebrissensis, in explicatione quinquaginta locorum Scripturæ, in ultima quinquagena, cap. 39, negat locum dexterum olim fuisse honoratorem. Quod si verum est, tollitur totius difficultatis fundamentum. Illud vero confirmat nonnullis testimoniis poetarum, quæ lubens prætermitto, quia iudicio meo parum suadent. Confirmari etiam potest, quia videmus in antiquis imaginibus Petri et Pauli, Paulum ad dexteram Petri collocari, ut observavit etiam D. Thomas, lect. 1 in Epist. ad Galatas; et Petrus Damian., in Epist. ad Desiderium. Et in hujus confirmationem addi potest quod refert Euseb., l. 1 de Vita Constant., cap. 13, se vidisse Constantinum, cum esset adolescens, ad dexteram imperatoris assistentem seu incedentem. Additur etiam congruentia, quia cum pars hominis dextera sit dignior, hinc, qui alium nobiliorem comitabatur, ad ejus dexteram incedebat, non ut esset in loco honoratiori, sed vel ut pars potissima et honoratior medium teneret locum, vel ut eum commodius posset tueri atque defendere, et ideo isti, qui latus dexterum alterius clauderant ac tegebant, dicebantur olim *stipatores, seu laterones.* Hæc vero responsio imprimis applicari non potest Christo secundum divinitatem, quia non potest de illo dici quod sedeat ad dexteram Patris tanquam in loco minus digno. Deinde nititur fundamento valde dubio, nimirum, locum dexterum fuisse olim ignobiliorem. Contrarium enim absolute affirmant Hier., super ad Ephes. 4, et Ambr., serm. 61. Et saltem in Scriptura ubique per *dexteram* honoratior locus indicatur, et ideo justii dicuntur futuri *ad dexteram*; et mater filiorum Zebedæi, *sedere ad dexteram et sinistram* filii postulavit, id est, primum et secundum locum; et Joseph, Genes. 48, filium suum Manassem tanquam digniorem posuit

ad dexteram patris; Jacob vero, ut Ephraim præferret, manus commutavit, et dexteram posuit super caput Ephraim. Quocirca, quamvis esse ad dexteram alterius interdum in Scriptura non significet honorem, sed auxilium et protectionem, sicut in illomet Psalm. 109 dicitur: *Dominus a dextris tuis, confregit in die iræ suæ reges*; et Psalm. 45: *A dextris est mihi, ne commovear*; et Psalm. 108: *Confitebor Domino nimis in ore meo, et in medio multorum laudabo eum, quia astiluit a dextris pauperis, ut saluum faceret a persequentibus animam meam*; unde inter maledictiones quæ in eodem Psalmo adversus Judam prædicuntur, dicitur: *Et diabolus stet a dextris ejus*, scilicet, ad persequendum; nihilominus tamen quodocunque *dextera* ponitur in Scriptura ad locum honoris indicandum, significat honoris magnitudinem, ut notavit Ambrosius, ad Hebr. 1, et fere omnes alii Sancti hoc mysterium Christi explicantes. Quapropter etiam Eusebius loco citato dicit, Constantinum adolescentem summo honore apud imperatorem fuisse dignum, quem honorem postea explicans, subdit ad imperatoris dexteram astilisse. Solent enim principes, quamvis ipsi dignitate præcellant, honoris tamen hospitiique causa, ad dexteram suam alium principem ducere. Ex quo non licet colligere, locum dexterum esse inferiorem; sed potius esse superiorem, licet interdum a digniori persona inferiori concedatur propter causam prædictam. Quomodo solet etiam rex regnam ferre ad dexteram honoris causa, quamvis regis persona statusque dignior sit. Quomodo recte intelligitur illud Psalm. 44: *Astiluit regina a dextris tuis, in vestitu deaurato*; et illud 3 Reg. 2, ubi Salomon fecit matrem sedere in throno ad dexteram suam. Atque eodem modo intelligi potest quod de imaginibus Petri et Pauli aducebatur, quamvis illud non sit in universum verum de omnibus antiquis imaginibus horum Sanctorum. Nam in multis quæ nunc Romæ cernuntur, et in numismatibus, Petrus ad dexteram depingitur; interdum vero ponitur Paulus ad dexteram (licet absolute esset dignitate inferior), vel eujusdam urbanitatis et honoris causa, et quasi ratione hospitii, quia Petrus erat Romæ in propria sede et Episcopatu, Paulus vero veluti ad Petrum juvandum accesserat. Vel in quamdam amoris et gratitudinis significationem, quia Paulus Doctor gentium fuit, et plurimum Ecclesiæ profuit.

14. *Responsio.* — Secundo ergo juxta hanc

doctrinam responderi potest, Christum dici *sedere ad dexteram Dei Patris*, non quia sit persona dignior Patre, sed quia, licet in re habeat æqualem dignitatem et honorem secundum divinitatem, secundum humanitatem vero licet sit inferior, tamen, respectu nostri, et quantum ad Ecclesiæ gubernationem, quidam singularis honor concessus est Filio inter omnes divinas personas. Nam illi data est administratio et gubernatio totius regni Ecclesiæ, juxta illud: *Pater non judicat quemquam, sed omne judicium dedit Filio*. Nam quia Christus suo sanguine, et meritis regnum amissum Patri comparavit, ideo exaltatus est, et consecutus nomen quod est super omne nomen. Hoc ergo modo dicitur *sedisse ad dexteram*, ad significandam hanc honoris et dignitatis excellentiam, non quidem re ipsa aut natura, sed solum administratione et officio. Tertio, dici potest, sedere ad dexteram, dignius et honorabilius esse comparatione sinistrae, non tamen comparatione loci medii; et hoc modo potest dici Christus *sedere ad dexteram Patris*, non quia ipse sit in loco digniori respectu Patris, sed respectu eorum qui ad sinistram sedent. Quanquam enim comparatione facta inter duos solos, in opinionem venire possit an locus dexter vel sinister sit honoratior, tamen, quando tres sedent vel incedunt, nulli unquam dubium fuit quin locus medius sit dignissimus, juxta illud: *In medio fratrum rector eorum*. Nam tunc qui medius est ab aliis tegitur et quasi custoditur. Rursus tunc exploratum est, dextrum locum esse potiorum sinistro, quod maxime probant omnia, quæ circa priorem responsionem adduximus, et in ipsa rei natura fundatum est, quia pars dextra potior est sinistra. Sic ergo Christus dicitur *sedere ad dexteram Patris*, tanquam in honoratiori loco, non respectu ipsius Patris, sed aliorum qui Patri assident. Quod aliqui accommodant Christo etiam secundum divinitatem, ita ut propter ordinem originis Filius dicatur *sedere ad dexteram*, Spiritus Sanctus *ad sinistram*, quia est origine secundus. Sed hunc loquendi modum expresse reprehendit Athanasius supra. Et omnes Sancti supra citati, qui de divinitate hoc interpretantur, nunquam dicunt significare excessum aliquem unius personæ ad aliam, sed æqualitatem. Igitur si hæc responsio aliquo modo defendenda est, explicanda est de Christo secundum humanitatem, non solum respectu damnatorum, qui in quodam sensu dicuntur esse *ad sinistram*, quo-

rum comparatione omnes beati sunt *ad dexteram*, et quasi per antonomasiam Christus, sed etiam respectu aliorum beatorum qui sedent in inferiore loco, et minus digno quam Christus.

15. Quarto, facilius et simplicius dicitur, in metaphorica locutione non debere servari omnes respectus et habitudines quæ reperiuntur in re proprie significata; sed solum id quod significari intenditur. *Dextera* ergo proprie dicta, et significat locum dignissimum, et dicit relationem ad sinistram; cum autem Christus dicitur *sedere ad dexteram* per metaphoram, ibi non consideratur respectus ad sinistram, sed solum significari intenditur excellentia et majestas in qua Christus existit. Sicut in Scriptura non solum dicitur Christus esse *ad dexteram Dei*, sed etiam ipse dicitur esse *dextera Dei*, seu *brachium dextrum*, non quia Spiritus Sanctus vel aliquis alius sit sinistra Dei, sed solum ut absolute significetur esse Verbum, per quod Pater omnia operatur. Sic igitur Christus, ut Deus, dicitur esse *ad dexteram Patris*, non quia Pater sit ad sinistram, sed quia in se habet totam illam excellentiam, et perfectionem, et omnipotentiam, quæ per *dexteram Dei* metaphorice significatur. Et simili proportionem, Christus, ut homo, dicitur esse *in dextera Dei*, id est, in potissimis bonis quæ Deus communicavit creaturis; unde non fit Patrem esse ad sinistram ejus, ut dictum est.

SECTIO IV.

Utrum postquam Christus in cælum ascendit, inde aliquando descenderit.

1. Hactenus mysterium ascensionis Christi in cælum explicuimus. Quoniam vero in sequentibus disputationibus dicturi sumus de altero ipsius adventu, ac solempni publicoque descensu e caelis tempore judicii futuro, operæ pretium visum est, hoc loco exponere an toto hoc tempore in cælo permanserit, ita ut ad terram nunquam descenderit, neque usque ad diem judicii descensurus sit. Ratio dubitandi est, quia in Scripturis legimus Christum ascendisse in cælum, et sedere ad dexteram Dei, descensurum quoque in die judicii, Act. 1: *Qui assumptus est a vobis in cælum, sic veniet, quemadmodum vidistis eum euntem in cælum*. Quin etiam Act. 3 additur cælum suscepisse illum usque ad tempus restitutionis omnium; ubi Chrysost., hom. 9: *Necesse est* (inquit) *usque ad tempora restitutionis*

omnium Christum in cælo permanere; et Beda, in *Retract.* in Acta: *Hoc est* (inquit) *quod eidem Domino Jesu Christo a Deo Patre dictum Psalmista testatur: Sede a dextris meis, donec ponam inimicos tuos scabellum pedum tuorum. Assumptus namque est in cælum, et sedet a dextris Dei, in qua nimirum sede paternæ majestatis semper divinitus manet*, etc. Quibus verbis videtur etiam in hunc modum exponere testimonium Psalm.: *Sede a dextris meis, donec ponam*, etc. Nam in illa particula *donec*, ut minimum includitur affirmatio, usque ad tempus præfixum; sedet ergo Christus, et immobilis in cælo permanet, quoad bellum in terris agitur adversus inimicos ejus; non ergo hinc descendet usque ad finem, quando omnes subjicientur sub pedibus ejus. Unde August., tract. 30 in Joann.: *Donec sæculum* (inquit) *finiatur, sursum est Dominus*. Et hoc etiam confirmari potest ex illo Pauli ad Coloss. 3: *Quæ sursum sunt querite, ubi Christus est in dextera Dei sedens*. Etenim, si aliquando contingeret cælum vacuum inveniri Christi præsentia, contingere etiam posset decipi fideles fide ac cogitatione ad Christum in cælo ascendentes, eumque ibi quærentes. Quod et admonitioni Pauli, et sensui ac existimationi fidelium omnium videtur esse contrarium.

2. Sed contra est. Nam legimus sæpius Christum Dominum, post ascensionem corporaliter in terris visum, secundum veram corporalem ac sensibilem præsentiam. Quod probatur primo ex Scriptura. Nam 1 ad Cor. 13, ait Paulus: *Novissime omnium visus est et mihi*, nimirum præsentia ac visione corporali, non minus vera ac reali quam cæteris Apostolis, quandoquidem non minus ipse futurus erat testis resurrectionis quam Apostoli, ut ibi Chrysost. notat, homil. 38, addens verisimile esse, etiam post ascensionem et electionem Matthiæ, visum esse a duodecim Apostolis, ac sæpius etiam apparuisse. Et Origen. lib. 2 contra Celsum, hunc locum tractans, aperte sentit Christum eodem modo apparuisse Paulo post ascensionem, quo cæteris Apostolis antea apparuerat post resurrectionem. Præterea, Act. 9, sic Ananias Paulum alloquitur: *Dominus Jesus qui apparuit tibi in via*. Quod autem ei apparuerit clara corporalique visione, patet ex præcedentibus verbis: *Viri autem illi, qui comitabantur Paulum, stabant stupefacti, audientes quidem vocem, neminem autem videntes*. Ponit ergo differentiam inter Paulum et comites ejus, quod